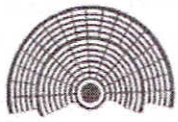

Színház, 1970/7.

FÖLDES ANNA

Szívügyünk: a magyar dráma

12. sz. let/

Amikor évekkkel ezelőtt egy interjúban megkérdezték Hubay Miklóstól, aki nemcsak alkotója, de kritikus, ügyvédje, sőt megszállottja is a magyar drámának, hogy meg van-e sértve a színházakra, szenvedélyes, dühös igennel válaszolt. „Meg! De azt hiszik, hogy a mára vagyok megsértve. Nem! Csokonai és Katona József óta vagyok megsértve, és miattuk. Már Kelemen László,

az első magyar színigazgatót azt hitte, hogy Kotzebue-t kell játszania: Csokonai *Karnyónéja* csak diákelőadáson szerepelt. De Katona, Vörösmarty, Madách sem érte meg drámáinak elismerését. És a XX. században sem sokkal jobb a helyzet: Füst Milán már aggastyán, amikor a *Boldogtalanok*, a IV. Henrik sikert arat; Móricznak mennyit kellett küzdenie a színházzal - pedig rengeteg darabot írt! Ma már senki sem emlékszik Kotzebue-ra, Csokonait pedig külföldön adják elő színjátszóink. Ha sértett vagyok, az a melegségem, hogy nem személyes sértettség ez.”

Tetszetős és illetékes nyilatkozatokkal, ígéretes műsortervekkel már annak idején is könnyű lett volna vitába szállni Hubay Miklós személyes fűtöttségű szavaival. De azóta már az évad végi számadások is - látszólag - megnyugtatóak: sokszor a színház büvkörének közelében élő ember számára is meglepő az előadott magyar darabok statisztikai summája. És mégis: a lényeg tekintve Hubay Miklós „nem személyes sértettségé” fájdalmasan jogos. Jogos talán még az elő nem adott, illetve késve színpadra került művek esetében is, de jogos a bemutatott magyar drámák jelentékeny hányadának sorsát, előadását illetően is.

Papírszínház és színházi műhely

A meg nem született drámákról nem lehet vitatkozni. Pedig az igazság azt kívánná, hogy ha a magyar dráma fejlődését, kibontakozását lassító és gátló körülményekről szólunk, ezzel kezdjük a vitát. Mégpedig nemcsak a téma veszélytelenebb, irodalomtörténeti vonatkozásában - hogy mi lett volna, ha a század elején, a Thália Társaság ösztönzésére vagy egy Osvát Ernő rangú és szenvedélyű színigazgató bábáskodása mellett biztatást, ösztönzést kapnak a kor legjobb írói a drámára, ha Hevesi Sándor hasonló szeretettel, de talán célravezetőbb módszerrel egyengeti Móricznak a színpadra vezető útját -, hanem szigorúan jelen időben.

Kétségtelen tény, hogy voltak és vannak drámaírói tehetségek, akik - indulataikban - függetlenül tudják magukat a színháztól, s vállalják egy „papírszínház” megteremtésének, továbbépítésének erkölcsi-anyagi kockázatát. Ehhez azonban - a tények azt mutatják - nemcsak Németh Lászlói tehetség, de Németh Lászlói megszállottság szükségeltetik, és még, neki sem vált hasznára. S ha Illyés Gyula vállalta is, hogy belső parancsra, a társadalom, a nép felismert rendelésére, megírja a maga drámáit, az 1944-es *Tű* fokától az 1963-as *Különcig*, vajon hány mű eszméje vetélt el még fogantatása pillanatában például csak a *Kegyenc* megírásától előadásáig eltelt esztendő alatt? Vagy hivatkozunk - elcsépelet példa - Sarkadi Imrére, hogy talán másként alakult volna a sorsa, elkerülhető vagy elodázható lett volna a tragédiája, ha drámái időben színpadot kapnak? Erről már sok szó esett az utóbbi években. Valahányszor évad elején a műsorterveket, évad végén a mérlegeket olvasom, arra gondolok, milyen szépen festene egy színházi előcsarnokban Juhász Gyula aforizmája: „Az or-

szág első színpadának nem szabadna elfeledni, kik az ország első költői.”

De nemcsak az elsőkről, drámaírói rangjukat már bizonyított élő klasszikusokról van szó. S nem is róluk elsősorban. Hanem azokról a magyar irodalomban már rangot szerzett prózaírókról, költőkről, akik évekkkel ezelőtt felkérkedtek Thália szekerére, de már az első állomás után vagy leszállították, vagy a kerékhez kötötték, útjukkal ellenkező irányba terelték őket, s ezzel véglegesen - vagy legalábbis évekre - elvették kedvüket a drámaírástól. A kínáló névsorból csak két példára hivatkozunk: Szabó Magdára és Sánta Ferencre.

Szabó Magda regényből írt drámájának megoldásáról, színpadi szerkesztésmódjáról még lehet vitatkozni, de arról, hogy első, valóban drámának írt műve, a *Leleplezés* az író és a színház kapcsolatának szorosabbra fűzését ígérte, aligha. Szinte rekonstruálni sem tudom, mi lett ennek a drámának a sorsa a Csiliben tartott, eléggé szerencsétlen Nemzeti Színházi bemutatótól az idei, miskolci felújításig. De annyi biztos, hogy témájában, tartalmában, feszültségében izgalmas alkotás volt, amely sem a kritikától nem kapta meg a megérdemelt figyelmet, sem a színháztól a sikerhez szükséges művészi odaadást. Eredményében pedig talán még színházi tapasztalatot sem nagyon adott, nemhogy szárnyakat Szabó Magda drámáirónak. Újabb és talán még eklatánsabb példa Sánta Ferencé, akinek *Az árulója* az utóbbi évek nagy drámai lehetősége volt. S bár valószínűleg igazságtalan lenne a mű félsikerében (mert kudarcnak semmiképpen sem nevezném) egyedül a színházat hibáztatni, mégis felvetődik a kérdés, vajon áldozatosabb, következetesebb vagy esetleg csak tapintatosabb dramaturgiai munkával nem lehetett volna az epikus szerkezetű műből hatásosabb drámát teremteni? De még a bemutatott műre szorítkozva is elégedetlenek lehetünk a fogadtatással. Sánta Ferenc első és egyetlen drámája hibáival együtt is maradandóbb és ígéretesebb mű volt számos, lelkesen fogadott alkotásnál. S hogy ez az ígéret sem teljesült azóta, megint csak a magyar dráma sorsának nyugtalanító voltát példázza.

De érveként, példaként még a félmúltba sem feltétlenül kell visszamennünk: az elmúlt évad eredményeiben is akad olyan, egyébként sikeres és rangos bemutató, aminél - a magyar dráma sorsát és jövőjét vitatva érdemes megállni. Jókai Anna *Fejünk felől a tetőt* című drámájára gondolok, amelyet a Szolnoki Szigligeti Színház példamutató energiával és nagy művészi igénnyel vitt színpadra. Látszólag tehát e mű körül minden rendben van: tehetséges író, aktuális téma, erőteljes feldolgozás, következetes (ha nem is mindenben eredményes) dramaturgiai munka, kitűnő színvonalú előadás, kritikai siker, néződíj... De hány ember láthatna Szolnokon ezt az előadást? És hányan az egyetlen fővárosi vendégfellépést? (Tudom, hogy a televíziós közvetítés milliós nézőtere „megoldja” és illuzórikussá teszi ezt a kérdést, de ezúttal a drámák sorsáról - a magyar színházról van szó!) És vajon milyen anyagi ösztönzést adhatott ez az első sikeres bemutató a kezdő dráma-írónak? Vajon ha ezzel a vidéki viszonylatban kiemelkedő, de országosan mégis rövid, szűk körű előadási ciklussal véget ért a *Fejünk felől a tetőt* pályafutása - lesz-e folytatása a szerző drámaírói pályájának? Nem kassandrai jóslatnak, inkább problémafelvetésnek szánom, hogy a vidéki színházak csak akkor válhatnak a magyar dráma kísérleti műhelyévé, ha az eredményes kísérletnek nem rekednek meg a laboratóriumi falak között! (Tudom, hogy már akadnak ellenpéldák: hogy nem egy fővárosi bemutatót megelőzött a vidéki premier. De jó lenne.

ha ez nem szerencsés kivétel, hanem tudatosan kialakított módszer, korszerű hagyomány lenne.)

Rokon kérdés ezzel a színházi laboratóriumoké, stúdióké. Amennyire helyeseltük létrehozásukat, s helyeseljük létüket, annyira vitathatónak érezzük például a Thália Színházban már már kikristályosodó „munkamegosztást”. Azt, hogy az új magyar drámai termésnek nemcsak a műhelymunkái, de legjobb eredményei - Görgey, Eörsi darabjai, de főként Csurka *Ki lesz a bálányá?-ja* - kizárólag exkluzív közönségnek és hely-árakkal mutattassanak be. [...]